

Wilhelm Reich (1897-1957) entre Marx i Freud

En la tradició freudiana, W. Reich és un cas digne d'estudi per ell tot sol. Mai no es va anomenar explícitament 'freudomarxista' (terme que s'ha fet famós en emprar-lo l'Escola de Frankfurt), sinó que era més aviat un vitalista radical, però fou el primer a correlacionar explotació econòmica i repressió sexual i a suposar que la neurosi s'origina en la misèria de la vida quotidiana. Amb prou feines se'l recorda com a inspirador del moviment 'Sexpol' [Sexualpolític] que propugnava la revolució sexual com a part de la revolució social, però en la perspectiva que donen els anys Reich és alguna cosa més que l'antecedent de l'antipsiquiatria i alguna cosa menys que el profeta de la revolució sexual.

La peculiar versió reichiana de la psicoanàlisi, essencialment transgressora, afirma que els problemes emocionals i, específicament les neurosis, la frigidesa, etc., no tenen resposta individual perquè la misèria produïda per l'explotació capitalista i reproduïda per la família, porta implícitament en ella mateixa la misèria sexual. L'única possibilitat de curació consisteix, doncs, a combatre la neurosi mitjançant una revolució capaç de fondre Marx (crítica de explotació econòmica) i Freud (crítica de explotació sexual). De fet, W. Reich aconseguí fer-se expulsar dels cercles psicoanalítics per comunista antistalinista i dels cercles comunistes per freudià dissident.

Indubtablement, Reich pot ser caricaturitzat com a 'més marxista que Marx i més freudià que Freud' perquè reduïa tota la vida social a alienació i explotació econòmica i tota la teoria de l'inconscient a sexualitat reprimida. La tesi segons la qual el capitalisme es reproduïx a nivell inconscient mitjançant la família patriarcal i l'opressió sexual dels joves és com a mínim arriscada i hauria estat de ben segur massa relliscosa, fins i tot per a algú molt més emocionalment equilibrat que ell.

En el seu cas, 'creure massa' en les seves pròpies teories li va ser fatal. Però la seva personalitat, sovint delirant, i la seva mort brutal, durant la guerra freda en una presó als Estats Units (Lewisburg, Pennsylvania), l'han convertit més en una llegenda que en l'iniciador d'una lectura política dins la psicoanàlisi. L'any 2.000 l'FBI va alliberar per a consulta pública 789 planes d'informes 'reservats' sobre Reich i això tot sol ja indica que el personatge no era per prendre'l a broma, al menys des del punt de vista de la policia del pensament.

Reich va escriure molt i algunes de les seves obres com 'La funció de l'orgasme' (1927), 'La lluita sexual dels joves' (1932), 'La psicologia de masses del feixisme' (1933) són autèntics clàssics -de vegades introbables avui més enllà de les biblioteques. Si algunes dels seus llibres més divulgatius, com 'Escolta, homenet' (1948), estigueren a la base de la revolta del maig de 1968, el silenci posterior que ha caigut sobre la seva producció teòrica i sobre les seves idees també és digne de sospita.

A efectes purament descriptius es podria dividir l'obra reichiana en 3 períodes:

- 1.- De 1919 a 1927 passa per un període psicoanalític i fins i tot arriba a formar part del cercle freudià més proper al mestre.
- 2.- De 1928 a 1938 vol sintetitzar les aportacions de Marx i Freud en una teoria de l'economia sexual
- 3.- De 1935 a 1957 es pot parlar d'un període 'orgonòmic' en què l'essencial dels seus treballs se centra en la recerca de la suposada energia vital anomenada 'orgon'.

El concepte a partir del qual resulta avui més abordable l'obra de Reich és el de 'plaga emocional'. Són 'plaga emocional' tots els individus malalts que volen imposar als seus congèneres una concepció del món basada en la violència psicològica, en l'acumulació de diners (recordi's la relació simbòlica que ja Thomas Moore a la 'Utopia' va establir entre 'merda' i 'or') i en la repressió de les emocions.

La 'plaga emocional' és el capitalisme quan actua com a castració i com a sadisme. Segons Reich el fet que els humans siguin emocionalment infeliços es deu a una doble explotació: econòmica (per part del capital) i sexual (per part de les esglésies, el conservadorisme polític, etc.) Amb la 'plaga emocional' no és possible cap negociació. Així, la lluita de classes no passa només per alliberar l'home de la seva repressió econòmica i política sinó també per la revolució sexual. En paraules de Reich: 'un home amable creu que tots els homes són amables, mentre que l'infectat per la plaga creu que tots els homes menteixen, enganyen i estan assedegats de poder. En tals circumstàncies els vivents es troben en un clar desavantatge. Quan donen alguna cosa als afectats per la plaga són exprimits fins els ossos i després ridículitzats i traïts'.

A parer de Wilhelm Reich la repressió dels obrers en la societat industrial només és possible si, prèviament i al mateix temps que s'oprimeix els individus a la fàbrica, se'ls proposen uns models sexuals repressius, masclistes i passius. Explotació econòmica i explotació sexual van de la mà. Un individu sà gaudeix del sexe sense traumes ni inhibicions; en canvi, les personalitats neuròtiques es caracteritzen perquè són incapaces de gaudir. Lluitar per la revolució no té sentit si es fa només en nom de l'economia, perquè sota l'economia es troba indefectiblement la repressió del desig que converteix el treball creador i lliure en explotació capitalista.

En termes reichians, la revolució és el triomf del poder expansiu de la vida (Eros). Aquesta és una lectura molt més optimista que la que feia el fundador de la psicoanàlisi. Per a Freud, especialment en els seus treballs de la dècada de 1920, Eros i Tànatos s'implicaven mútuament i al final resultaria inevitable el triomf dels instints tanàtics. Un freudià ortodox considera que el plaer és sempre fugisser i altament improbable. En canvi per a Reich l'energia de la sexualitat era prou forta com per a negar la victòria indefectible del principi de mort. De fet, la revolució constitueix la prova més significativa de l'alliberament de les repressions. Per a Reich la revolució fa explícita una impugnació amb èxit del 'Principi de realitat' (Tanàtos, treball, llei, veu del pare, etc.).

L'any 1927, Reich va entrar en contradicció amb l'organització freudiana i en fou expulsat. L'any 1930, fundà el moviment 'Lliga Proletària per una Política Sexual', conegut com 'Sexpol' (política sexual), sota els auspicis del Partit comunista alemany. A partir del convenciment, segons el qual la teoria dels instints sexuals de Freud porta implícita una teoria revolucionària que el propi Freud s'obstinava a negar, Reich arribà a dirigir una organització d'assistència mèdica i psicològica per als joves que comptava amb uns 20.000 integrants (i una editorial, Verlag für SexualPolitik) i que lluitava per la derogació de les lleis contra l'avortament, per la gratuïtat dels mètodes anticonceptius, el divorci lliure i gratuït, el dret al propi cos, els drets dels homosexuals, les escoles bressol gratuïtes als centres de treball i els habitatges de lloguer per a joves a preus moderats, etc.

A 'Psicologia de masses del feixisme' (1933) va proposar que els fenòmens de masses de tipus autoritari s'expliquen a partir de la psicologia dels individus reprimits, que troben en la violència una manera de resoldre les seves repressions mitjançant la violència. El totalitarisme és l'expressió política d'un conflicte que s'origina en la repressió sexual més que per l'economia. Tesis com les del 'pare castrador' de Freud es compleixen en el líder nazifeixista i el mateix fet que l'esvàstica sigui un símbol eròtic indoeuropeu ja ens haurien de fer sospitar sobre el

profund sentit sexual (sodomasoquista) del totalitarisme. En definitiva, per a Reich, el nazisme no s'explica per la situació econòmica d'Alemanya, sinó que hi ha un 'feixisme quotidià' molt més significatiu, fins i tot en situacions aparentment menys conflictives i contra el qual és més difícil lluitar.

Aquesta tesi freudomarxista de Reich significà la seva immediata defenestració per part del Partit comunista. El mateix any 1933 s'exilia a Escandinàvia i després passa als Estats Units on moriria, però l'etapa americana resulta també significativa pel que té de revolta perpètua contra les ortodòxies.

A Maine fundà un 'Institut Orgon' (paraula que combina 'organisme' i 'orgasme'), dedicat a construir una suposada màquina que registrés i acumulés l'energia vital per mitjans estrictament físics. Aquesta energia s'anomena 'orgon' i és una mena de força còsmica que actua com a motor dels reflexos de l'organisme. Per a Reich (al revés del que opinaven alguns psicòlegs del seu temps) els mals de l'ànima tenen una translació estrictament física: hi ha una mena d'energia psicofísica que alguns individus són capaços de conservar i que es dispersa en altres. L'orgon era, segons Reich, de color blau (?), mesurable i present en tota cosa viva. L'any 1947, Reich posà a disposició de la CIA un aparell capaç de reduir les 'Death Orgone Radiations' i de reduir la força de les tempestes. Però les autoritats americanes el prengueren per boig i finalment l'any 1956 acabà a la presó amb una condemna de dos anys. Els materials del seu Institut, juntament amb llibres i manuscrits van ser cremats. Morí, com ja s'ha dit, a la presó el març de 1957.

No és segur si en el curs de les seves recerques sobre la màquina orgònica, Reich arribà a connectar amb el físic americà d'origen austrohongarès (croata) Nikola Tesla (1856-1943), un dels més ferrenys enemics de Thomas Edison que fou una mena de 'geni boig' del seu temps i també estudiava la capacitat de la ionosfera per condir l'electricitat. Tesla havia fet estudis similars sobre la relació entre energia física i mental, però la relació entre Tesla i Reich és altament discutible, i com a mínim ha donat origen a alguna llegenda urbana. En tot cas, a la mort de Tesla els seus papers, com el de Reich, també foren confiscats per l'FBI i no pot descartar-se cap hipòtesi, per novel·lesca que aparentment sembli, atesa la singularitat d'ambdós personatges.